

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

An Analysis of Social Studies Prospective Teachers' Democratic Values in Relation to Various Variables

Kubilay YAZICI*

Niğde Üniversitesi

Öz

Bu araştırma kapsamında, Selvi (2006) tarafından hazırlanan "Demokratik Değerler Ölçeği" ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu, 15 üniversitenin, eğitim fakültelerinin, sosyal bilgiler öğretimi anabilim dallarında (1-4. sınıf) öğrenim gören 3302 öğretmen adayına uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu, öğretmen adaylarının ölçeğe verdikleri cevaplar dikkate alındığında dayanışma, eğitim hakkı ve özgürlük boyutlarında demokratik değerlerinin yüksek olduğu; ölçeğe verilen cevaplarda öğrenim görülen üniversite ve babanın eğitim durumu değişkenlerinin anlamlı bir fark yarattığı; cinsiyet, öğretim türü, sınıf düzeyi, yetiştiği yerleşim birimi, annenin eğitim durumu, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, yaş ve gelir düzeyleri değişkenlerinin ise anlamlı bir fark yaratmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Değer, demokratik değerler, sosyal bilgiler, öğretmen adayları.

Abstract

In this study, the "democratic teacher values scale", prepared by Selvi (2006), and a form prepared by the researcher is applied to 3302 prospective teachers studying at Social Studies Teachers Training Programme (1th – 4th classes) of faculties of education in 15 universities. It is concluded that the scale is valid and reliable, and when the responses of the prospective teachers to the scale are considered, the democratic values in terms of solidarity, right of education and freedom are high. Also, it is observed through the responds to the scale that the variables the university they study at and father's educational situation; unlike gender, type of education, grade of class, the place of growth, mother's educational situation, number of siblings, type of high school where the attendant graduated, age and level of income, make a significant difference.

Keywords: Value, democratic values, social studies, prospective teachers

Summary

Introduction

A democratic education environment has a positive effect both on achieving the goals determined in social studies teaching training programs and on the formation of the basic principles of democracy by the prospective teachers. When it is taken into consideration that the ones who provide and maintain are teachers, the importance of teachers' having democratic values will be better understood. If a teacher doesn't believe in democracy and democratic education resulting from its involvement into teaching process, it is hard to presume that he/she will be able to create a democratic teaching environment as teachers are a model for their students

* Yrd. Doç. Dr. Kubilay YAZICI, Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-Mail: kyazici@nigde.edu.tr

and the values they own have an important effect on the lives of students. This effect is felt more as the level of education decreases. Social studies have a different and important place among the subjects taught in primary education. Social studies lessons are significant in terms of students' formation of citizenship consciousness and this view is among the reasons of the appearance of social studies. In this sense, the democratic values that social studies prospective teachers have appear to be criteria in terms of providing a democratic teaching environment.

Purpose

The purpose of this study is to determine the validity and reliability of "Democratic Teacher Values Scale" developed by Selvi (2006) and whether various variables have effects on Social Studies prospective teachers' responses to the "Democratic Teacher Values Scale".

Method

In this study, a descriptive method and two types of assessment tools; one being "Democratic Teacher Values Scale" developed by Selvi (2006) and the other being personal information form, are used. The validity and reliability of "Democratic Teacher Values Scale", the original form of which consists of 24 items, three dimensions and likert type scale with 5 points, is re-tested. The latest form of the scale, whose Crombach Alpha value is .82, is composed of 18 items and three dimensions as it is in the original form. In the personal information form, there are questions prepared by the researcher in order to identify information about gender, university of education, type of education, level of class, place of growth, the educational situation of mother, the educational situation of father, number of siblings, type of secondary school from which the respondent graduate, age and level of income.

Of 3302 prospective teachers, 1747 were males and 1555 were females, studying in social studies teachers training programme (1st – 4th grades) in the faculties of education in 15 Turkish universities attended this study. Explorative factor analysis, confirmative factor analysis and one-way ANOVA analysis in SPSS program are applied to the data obtained at the end of the application.

Results and Discussions

It is concluded that the "Democratic Teacher Values Scale" is an effective scale in measuring the democratic values (solidarity, rights of education and freedom) of prospective teachers. In addition, it is discovered that the varieties; university of education and the educational situation of father, are effective on the social studies prospective teachers' responds to the questions in "Democratic Teacher Values Scale". Furthermore, when the responds of the prospective teachers to the scale are considered, the democratic values in terms of solidarity, right of education and freedom are high.

The fact that the average points of the social studies prospective teachers' responds to the scale vary in accordance with the university education indicates the impression that the displaying of behaviors related to democratic values in class by the academicians who teach the prospective teachers is significant. Whether the democratic values of academicians have relation with the democratic values that the prospective teachers have may be analyzed considering the democratic values of prospective teachers together with those of the academicians who teach them. Also, the result that there is no statistically significant increase in the democratic values as the level of class increases shows that the democratic values dimension in education should be re-planned.

Giriş

Kelime anlamı olarak demokrasi, "halkın iktidarı", "iktidarın halkta olması" anlamına gelmektedir (Sartori, Tarihsiz; Uygun, 1996). Demokrasi, her ne kadar yönetim biçimi olarak

algılansa bile diğer alanlarla, özellikle de eğitimle olan doğrudan ilişkisi, göz ardı edilemez bir gerçektir. Dewey (1944) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Demokrasi, hükümetin yönetilmesi ve kanun yapılması gibi politik bir anlayıştan daha geniş bir anlama sahiptir. Devletin yönetimi, demokrasinin politik ve yönetsel safhasıdır.” İnsan ilişkilerinin gelişimi ve sürekliliğinin sağlanması ise demokrasinin nihai hedefidir (Akt. Raywid, 1987: 481). Bu ise ancak eğitimle sağlanabilir. Çünkü demokratik bir toplumda eğitim sistemlerinin temel amaçları, bireylerin toplumsal yapıya intibaklarını gerçekleştirmek ve bu süreçte ilgi, istinat ve kabiliyetleri doğrultusunda toplumsal yapı içerisinde yer edinebilmelerini sağlamaktır. Demokratik yapının toplumlarda tam olarak yer etmediği durumlarda ise eğitim sisteminin amacı toplumsal yapıyı demokratik bir yapıya dönüştürmeye çalışmaktır. Bu durum, eğitimin dönüştürücü ve reformist yanını ortaya çıkarmaktadır.

Demokrasi ve eğitim arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Demokrasi, eğitim sayesinde güçlenir ve varlığını devam ettirir. Benzer şekilde eğitim de demokrasinin temel niteliklerinin özümsemiği “demokratik bir ortam”da yapılırsa, istenilen amaca hizmet eder. Tanım olarak demokratik eğitim, “öğretim çalışmalarında, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde, eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya, hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren eğitimidir” (Karakütük, 2001: 14). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere *demokratik eğitim, politik bir ifade oldu gibi aynı zamanda eğitimsel bir ifadedir (Gutmann, 1987).*

Demokratik eğitim ile sosyal bilgiler arasında gerek eğitim sürecinden gerekse sosyal bilgilerin doğasından kaynaklanan bir ilişki mevcuttur. Bu ifadeyi açacak olursak; sosyal bilgiler, “bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Bu derslerde *demokratik eğitim ortamının sağlanmasının iki temel faydasının olduğu söylenebilir. Bu faydalardan ilki, demokratik eğitimin temel ilkesinden kaynaklanan gücün sınıf ortamında paylaşılmasıdır (Mattern, 1997). Bu sayede öğrencilerin, okula ve derse karşı olumlu tutumlar beslemeleri, ahlaki ve psikolojik gelişimlerine katkıda bulunulması ve ders içeriğinin öğrenciler tarafından daha kolay öğrenilmesi sağlanır (Kemp, 1960; Guerney ve Merriam, 1972; Henry, 1991). Diğer ise, vatandaşlık aktarımının planlı ve programlı bir biçimde gerçekleştirilerek, öğrencilerin demokratik bir toplumda sergilemeleri gereken değer temelli demokratik davranışları yaparak ve yaşayarak öğrenmelerinin sağlanmasıdır. Böylece öğrencilerin mevcut toplumsal yapıya uyum sağlamaları, hak ve sorumluluklarını bilmeleri gibi temel vatandaşlık kazanımlarını daha kolay yapılandırılmaları sağlanır. Bu yüzden demokratik eğitimin temel ilgi alanları arasında sadece insan hakları ve demokratik, politik kurumları öğrenme değil, aynı zamanda sınıf ortamında demokratik değerlerin öğretilmesi-benimsetilmesi de yer almalıdır (Harber, 1994; Leahey, 2005). Bu durum National Council for the Social Studies (2001) tarafından etkili bir vatandaşın temel özellikleri içerisinde “Demokratik değerlerin özünü benimser ve onları yaşamına katmak için çaba sarf eder” şeklinde tanımlanmaktadır. Ülkemizde ise sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçları içerisinde “...demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler” ifade edilmektedir (MEB, 2005).*

Bu bağlamda toplum tarafından arzu edilen değerlerin öğretiminin, öğrencilerin eğitim yaşantılarının içerisinde bir süreç olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Öğretmenlerin demokratik değerleri benimsemeleri ve bu değerlerle ilgili davranışlar sergilemeleri, öğrenciler tarafından bu değerlerin benimsenmesi açısından önemlidir (Benninga, Guskey ve Thornburg, 1981; Meyer, 1990; Halstead ve Taylor, 2000; Saraçoğlu ve diğerleri, 2004; Pope ve Wilder, 2005). Literatürde doğrudan demokratik değerler ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara, Shechtman (2002), Kincal ve Işık (2003), Selvi (2006), Genç (2008), Sarı ve diğerleri (2008), Kesici, (2008), Yeşil (2009) ve Yıldırım’ın (2010) yapmış oldukları çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın birbiri ile ilişkili iki temel amacı bulunmaktadır. Bu amaçlar; 1- Selvi (2006) tarafından hazırlanan "Demokratik Değerler Ölçeği"nin geçerlik ve güvenilirlik durumunun sınanması, 2- Ölçeğin geçerli ve güvenilir bulunması durumunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ölçekte yer alan üç boyut itibarıyla demokratik değerlerinin seviyesinin belirlenmesi, 3- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ölçeğe verdikleri cevaplarda çeşitli değişkenlerin etkisinin olup olmadığının tespit edilmesidir.

Yöntem

Bu çalışmada "betimsel-survey yöntemi" kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye'de faaliyet gösteren üniversitelerin, eğitim fakültelerinin, sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dallarında öğrenimlerine devam eden öğretmen adayları oluşturmaktadır. Örneklemi ise gönüllülük esas olmak üzere, 2009-2010 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Niğde, Gazi, Adıyaman, Giresun, Kafkas, Yüzüncü Yıl, Mehmet Akif Ersoy, Marmara, Erciyes, Zonguldak Karaelmas, Selçuk, Çanakkale Onsekiz Mart, Ahi Evran, Afyon Kocatepe üniversitelerinin, eğitim fakültelerinin, sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dallarının 1 - 4. sınıflarında öğrenim gören toplam 3302 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmaya örneklem oluşturan öğretmen adaylarının öğrenimlerine devam ettikleri üniversite, öğretim türü ve cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, kişisel bilgi formu ve demokratik değerler ölçeği olmak üzere iki farklı ölçme aracı kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, cinsiyet, öğrenim görülen üniversite, öğretim türü, sınıf düzeyi, yetiştiği yerleşim birimi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, yaş ve gelir düzeylerine ait bilgilerin tespit edilmesi amaçlı olarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Demokratik Değerler Ölçeği ise Selvi (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin aslının geçerliliğine ilişkin bulgularda Barlett küresellik testi sonucunda ölçeğin geçerlilik analizine tabii tutulabileceği sonucuna ulaşılmış, her bir madde için minimum faktör yükü .40 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin Selvi (2006) tarafından hazırlanan son şekli 24 maddeden oluşmakta ve maddelerin faktör yük değerleri .72 ile .41 arasında değişmektedir. Ölçek, Likert tipi 5'li derecelendirme ölçeği biçiminde tasarlanmış, 24 madde ve üç alt boyuttan oluşturulmuştur. Bu alt boyutlar "eğitim hakkı", "dayanışma", ve "özgürlük" olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin son halinin açıklanan toplam varyansı % 44.81'dir. Bu haliyle ölçeğin geçerliliğinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgularda da ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach Alfa değeri .87 olarak tespit edilmiştir (Selvi, 2006: 1174-1176).

Demokratik Değerler Ölçeği bu araştırma kapsamında kullanılmadan önce tekrar geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına tabi tutulmuştur. Ölçeğin istatistiksel olarak geçerli ve güvenilir olduğu tespit edildikten sonra araştırmanın örneklem grubu içerisinde yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Likert tipi 5'li derecelendirmenin kullanıldığı demokratik değerler ölçeğinin aslında var olan 24 madde, istatistiksel işlemler sonucu 18 maddeye indirgenmiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğine ilişkin süreç, aşağıda bulgular kısmında detaylı olarak açıklanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında araştırmanın amacı kısmında belirtilen, 1- Demokratik değerler ölçeğinin geçerli ve güvenilir olma durumunun sınanmasına, 2- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ölçekte yer alan üç boyut itibarıyla demokratik değerlerinin seviyesine, 3- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenlere göre değişiklik gösterip göstermediğine yönelik bulgulara ve bu bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlara yer verilmiştir.

1. Demokratik Değerler Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Durumunun Sınanması

Geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarında örnek sayısı, uygulanan analizler için son derecede duyarlı olmaktadır. Örneklem büyüklüğünün tespitinde madde ile cevaplayıcı oranlarının Cattell (1978)'e göre her madde için 3 ila 6 kişi arasında, Gorsuch (1983)'a göre her madde için en az 5 kişi, Everitt (1975)'e göre her madde için en az 10 kişi olması gerektiği görülmüştür (Akt. MacCallum ve diğerleri, 1999: 84-85). Jeong (2004: 70) ise bu oranın her madde için 5 kişiden fazla olması gerektiğini ifade etmektedir. Hair ve diğerleri (1998: 604)'ne göre verilerin normal dağılım göstermesi için yeterli örnek büyüklüğünün hesaplanmasında ölçekte yer alan her bir parametrenin en az on cevaplayıcı tarafından cevaplanması gerekmektedir. Hoyle (1995) ise, doğrulayıcı faktör analizi için minimum örneklem büyüklüğünün 250 kişi ve üzerinde olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu çalışmada ölçeğin kullanılan hali üzerinden geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapıldığından, 24 madde için, her bir madde başına yaklaşık 138 kişi düşmektedir ki bu alanyazına göre çok iyi bir örneklem büyüklüğü anlamına gelmektedir.

1.1. Ölçeğin Keşfedici Faktör Analizine ve Güvenilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular

Demokratik Değerler Ölçeği'nin keşfedici faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla KMO ve Barlett testi yapılmıştır. Bu kapsamda KMO testi ölçüm sonucunun .60 ve daha üstü, Barlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Jeong, 2004).

Bu çalışma sonucunda KMO testi sonucu .941; Barlett küresellik testi ise ($P < 0.01$) düzeyinde anlamlı bulunmuş ve ölçeğe keşfedici faktör analizi yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Keşfedici faktör analizinde maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerleri için sınır değer .50 olarak alınmış, faktörlerin kendileriyle yüksek ilişki veren maddeleri bulmak ve faktörleri daha kolay yorumlayabilmek için temel bileşenler analizi yöntemiyle (principle component analyses) dik döndürme tekniklerinden varimax tekniği kullanılmıştır. Ölçeğe ait keşfedici faktör analizine ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Demokratik Değerler Ölçeği'ne İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

Madde No	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1 Yük Değeri	Döndürme Sonrası Yük Değeri			Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon	Cronbach Alfa Düzeyi*
			Faktör-1	Faktör-2	Faktör-3		
M1	.412				.635	.268	
M2	.496				.699	.325	
M3	.401				.628	.293	.70
M5	.451				.624	.421	
M6	.466	.530			.548	.483	
M8	.327			.556		.296	
M9	.470	.563		.653		.453	
M10	.554	.662		.666		.541	
M12	.324			.545		.348	.71
M13	.523	.648		.645		.536	
M15	.560	.699		.621		.576	
M18	.364	.563	.544			.451	
M19	.349		.576			.391	
M20	.565	.683	.700			.574	
M21	.570	.705	.687			.587	.78
M22	.380	.514	.601			.398	
M23	.486	.551	.686			.448	
M24	.464	.653	.597			.540	

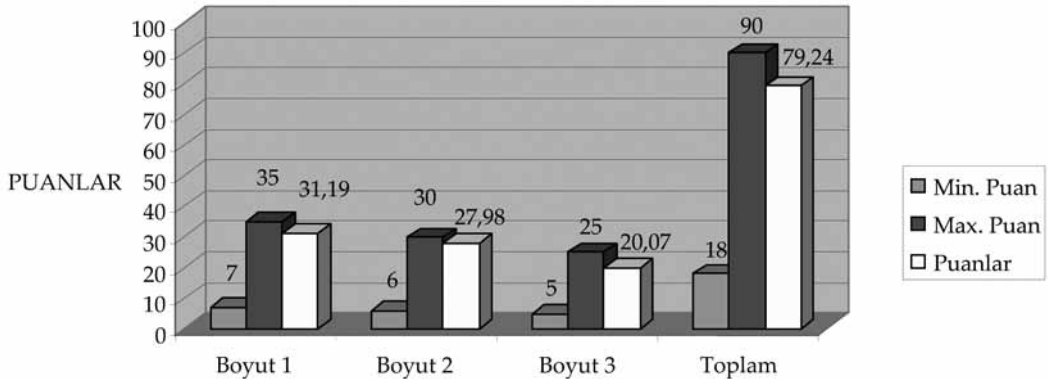
* Ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach Alfa katsayısı .82 olarak bulunmuştur.

Demokratik Değerler Ölçeği'ne yapılan faktör analizi sonucunda üç faktör elde edilmiştir. İlk faktör, ölçeğe ilişkin toplam varyansın %29,43'ünü, ikinci faktör %9,12'sini, üçüncü faktör ise %6,80'ini açıklamaktadır. Ölçeğin faktör boyutlarının toplamı ise ölçeğin % 45.35'ini açıklamaktadır. Faktör döndürme sonrasında, ölçeğin birinci faktörünün 7, ikinci faktörünün 6 ve üçüncü faktörünün ise 5 maddeden oluştuğu görülmektedir. Büyüköztürk (2002), maddelerin faktör ortak varyanslarının 1'e yakın ya da .66'nın üzerinde olmasının iyi bir çözüm olduğunu, ancak bunu uygulamada karşılanmanın genellikle zor olduğunu ifade etmektedir. Faktörlere ölçeğin aslındaki boyutların isimleri dikkate alınarak isim verilmiştir. Faktörlere ait maddeler ölçeğin aslında olduğu gibidir. Buna göre ölçekte yer alan 18, 19, 20, 21, 22, 23 ve 24. maddelerin yer aldığı birinci faktöre *dayanışma*; 8, 9, 10, 12, 13 ve 15. maddelerin yer aldığı ikinci faktöre *eğitim hakkı*; 1, 2, 3, 5 ve 6. maddelerin yer aldığı üçüncü faktöre ise *özgürlük* adı verilmiştir.

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış ve ölçeğin tamamında .82, ilk alt boyutunda .78, ikinci alt boyutunda .71 ve son alt boyutunda .70 katsayılarına ulaşılmıştır. Tezbaşaran (1997: 47), Likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek bir güvenilirlik katsayısının olabildiğince 1'e yakın olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sonuçlara göre ölçeğin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilmektedir. SPSS 15.0 programı ile keşfedici faktör analizi yapılan ve faktör yapıları ortaya konan "Demokratik Değerler Ölçeği"nin keşfedici faktör analizi ve iç tutarlılık katsayıları dikkate alındığında, ölçeğin elde edilen maddelerle geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerlere Sahip Olma Durumu

Bu araştırma kapsamında bakılan diğer bir özellik ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlere sahip olma durumlarıydı. Aşağıda Grafik 1'de araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 18 madde üzerinden ölçeğe vermiş oldukları cevapların boyutları ve ölçeğin tamamı itibariyle minimum, maksimum ve gerçekleşen puanları verilmiştir.

Grafik 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ölçeğe Vermiş Oldukları Cevapların Boyutları ve Ölçeğin Tamamı İtibariyle Minimum, Maksimum ve Gerçekleşen Puanları

Grafik 1 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının "Demokratik Değerler Ölçeği"ne verdikleri cevaplar dikkate alındığı zaman ölçekte yer alan üç boyutun tamamında alınabilecek maksimum puanlara yakın puanların (Boyut 1 "Dayanışma": 31.19, Boyut 2 "Eğitim Hakkı": 27.98, Boyut 3 "Özgürlük": 20.07, Toplam puan: 79.24) alındığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre her üç boyut ve toplam ölçek için katılımcıların yüksek düzeyde demokratik değerlere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

3. Çeşitli Değişkenler ile Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerler Ölçeği'ne Verdikleri Cevapların Ortalamaları Arasındaki Farklılık Testi

Bu araştırmada; cinsiyet, öğrenim görülen üniversite, öğretim türü, yetiştiği yerleşim birimi,

annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, yaş ve gelir düzeyi değişkenleri dikkate alınarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Demokratik Değerler Ölçeği”ne verdikleri cevapların ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla tek yönlü Anova testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerler Ölçeği’nden Aldıkları Puan Ortalamalarının Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması

Anova

		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kareler	F	Sig.
Cinsiyet	Gruplar Arası	,260	1	,260	1,129	,288
	Gruplar İçi	759,305	3300	,230		
	Toplam	759,565	3301			
Öğrenim Görülen Üniversite	Gruplar Arası	11,206	14	,800	3,516	,000*
	Gruplar İçi	748,359	3287	,228		
	Toplam	759,565	3301			
Öğretim Türü	Gruplar Arası	,311	1	,311	1,350	,245
	Gruplar İçi	759,255	3300	,230		
	Toplam	759,565	3301			
Sınıf Düzeyi	Gruplar Arası	1,394	4	,348	1,515	,195
	Gruplar İçi	758,172	3297	,230		
	Toplam	759,565	3301			
Yetiştirdiği Yerleşim Birimi	Gruplar Arası	,675	4	,169	,732	,570
	Gruplar İçi	729,398	3164	,231		
	Toplam	730,073	3168			
Annenin Eğitim Durumu	Gruplar Arası	1,465	6	,244	1,059	,385
	Gruplar İçi	756,258	3280	,231		
	Toplam	757,723	3286			
Babanın Eğitim Durumu	Gruplar Arası	3,639	8	,455	1,980	,045*
	Gruplar İçi	748,237	3257	,230		
	Toplam	751,877	3265			
Kardeş Sayısı	Gruplar Arası	1,841	7	,263	1,145	,332
	Gruplar İçi	755,214	3286	,230		
	Toplam	757,055	3293			
Mezun Olunan Lise Türü	Gruplar Arası	3,978	14	,284	1,243	,236
	Gruplar İçi	750,301	3282	,229		
	Toplam	754,280	3296			
Yaş	Gruplar Arası	1,687	4	,422	1,839	,119
	Gruplar İçi	753,964	3287	,229		
	Toplam	755,651	3291			
Gelir Düzeyi	Gruplar Arası	2,399	5	,480	2,086	,064
	Gruplar İçi	746,393	3245	,230		
	Toplam	748,791	3250			

* 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 3 incelendiğinde, öğrenim görülen üniversite ve babanın eğitim durumu değişkenlerinin, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Demokratik Değerler Ölçeği”ne verdikleri cevaplara ilişkin ortalama puanlarda fark yarattığı, cinsiyet, öğretim türü, sınıf düzeyi, yetiştirdiği

yerleşim birimi, annenin eğitim durumu, kardeş sayısı, mezun olunan lise türü, yaş ve gelir düzeyi değişkenlerinde ise herhangi bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür. Öğrenim görülen üniversite ve babanın eğitim durumu değişkenlerine ilişkin bulgulara yönelik işlemler ve bu işlemlere yönelik açıklamalar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

3.1. Öğrenim Görülen Üniversiteye İlişkin Bulgular

Öğrenim görülen üniversiteye ilişkin farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla post hoc testi yapılmıştır. Post hoc testi sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının "Demokratik Değerler Ölçeği"ne verdikleri cevapların ortalamalarının, hangi üniversitelerde öğrenim gören öğretmen adayları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Öğrenim Görülen Üniversiteye İlişkin Post Hoc Testi Sonuçları (Bağımlı Değişken: Demokratik Değerler Ölçeği)

Games-Howell

(I) Üniversite	(J) Üniversite	Ortalamaların Farkı (I-J)	Sig.
Marmara	Niğde	-,16923(*)	,009*
	Gazi	-,12509	,061
	Adıyaman	,01236	1,000
	Giresun	-,08568	,788
	Kafkas	-,05286	1,000
	Yüzüncü Yıl	-,09564	,929
	Mehmet Akif Ersoy	-,14802(*)	,034*
	Adnan Menderes	-,00500	1,000
	Erciyes	-,08554	,710
	Zonguldak Karaelmas	-,15795(*)	,017*
	Selçuk	-,12801	,096
	Çanakkale Onsekiz Mart	-,06740	1,000
	Ahi Evran	-,04074	1,000
	Afyon Kocatepe	-,18510(*)	,009*

* Ortalamaların farkları 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Post Hoc testi sonucunda, Marmara Üniversitesi ile Afyon Kocatepe, Karaelmas, Mehmet Akif Ersoy ve Niğde üniversitelerinin eğitim fakültelerinin, sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dallarında öğrenim gören öğrencilerin "Demokratik Değerler Ölçeği"ne verdikleri cevapların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Farkın kaynağı incelendiğinde, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencilerinin demokratik değer düzeylerinin fark çıkan diğer üniversitelere oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ölçeğe verdikleri cevapların ortalama puanlarının lise türüne göre değişiklik göstermeyip, öğrenim görülen üniversiteye göre değişiklik göstermesi, sosyal bilgiler lisans öğrencilerinin derslerine giren akademisyenlerin sınıf ortamında demokratik değerlere ilişkin davranışları sergileme durumlarının da önemli olduğu izlenimi verebilir. Bu konuda yapılacak olan çalışmalarda öğretmen adayları ile derslerine giren akademisyenlerin demokratik değerleri birlikte ele alınarak, akademisyenlerin demokratik değerleri ile öğretmen adaylarının sahip oldukları demokratik değerler arasında anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığı, varsa bu ilişkinin alt boyutları çeşitli değişkenler dikkate alınarak incelenebilir.

3.2. Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

Babanın eğitim durumuna ilişkin farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla post hoc testi yapılmıştır. Post hoc testi sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının "Demokratik Değerler Ölçeği"ne verdikleri cevapların ortalamalarının, babalarının hangi eğitim durumuna sahip öğretmen adayları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo. 5

Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Post Hoc** Testi Sonuçları (Bağımlı Değişken: Demokratik Değerler Ölçeği)

LSD

(I) Babanın Eğitim Durumu	(J) Babanın Eğitim Durumu	Ortalamaların Farkı (I-J)	Sig.
Okumaz-Yazmaz	İlkokul	-,172(*)	,002*
	Ortaokul	-,210(*)	,000*
	Lise	-,152(*)	,009*
	Ön Lisans	-,167(*)	,021*
	Lisans ve Üzeri	-,166(*)	,011*

* Ortalamaların farkları 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** Varyansların homojenliği testi (Levene's Test) yapılmıştır.

Post hoc testi sonucuna göre ölçeğe cevap veren öğretmen adaylarının babalarının eğitim durumu "okuma yazma"sı olmayanlar ile diğer eğitim durumuna sahip olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle babanın eğitim durumu arttıkça cevaplayıcıların "Demokratik Değerler Ölçeği"ne verdikleri cevapların katılım düzeylerinin ya da ortalamalarının arttığı görülmektedir.

3.3. Boyutlar İtibariyle Demokratik Değerler Ölçeği'nin Öğrenim Görülen Üniversiteye ve Babanın Eğitim Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Önceki bölümde "Demokratik Değerler Ölçeği" ile çeşitli değişkenler arasında farklılığın olup olmadığı test edilmiş ve farklılığın öğrenim görülen üniversite ile babanın eğitim durumu arasında olduğu anlaşılmıştır. Bu bölümde ise ölçeğin alt boyutları itibariyle öğrenim görülen üniversite ve babanın eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.3.1. Alt Boyutlar İtibariyle Demokratik Değerler Ölçeğinin Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Değerlendirilmesi

Boyutlar itibariyle "Demokratik Değerler Ölçeği"nin öğrenim görülen üniversiteye göre değerlendirilmesi için öncelikle faktör 1, faktör 2, faktör 3 ile öğrenim görülen üniversite arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla Anova testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo. 6

Faktör 1 (Dayanışma), Faktör 2 (Eğitim Hakkı) ve Faktör 3 (Özgürlük) Açısından Öğrenim Görülen Üniversitelere İlişkin Anova Testi Sonuçları (Bağımlı Değişkenler: Faktör1, Faktör 2, Faktör 3)

Anova

	Kareler Toplamı	Df	Ortalama Kareler Toplamı	F	Sig.	
Faktör 1	Gruplar Arası	8,459	14	,604	1,908	,021*
	Grup İçi	1040,918	3287	,317		
	Toplam	1049,378	3301			
Faktör 2	Gruplar Arası	12,419	14	,887	2,818	,000*
	Grup İçi	1034,740	3287	,315		
	Toplam	1047,159	3301			
Faktör 3	Gruplar Arası	46,986	14	3,356	6,496	,000*
	Grup İçi	1698,202	3287	,517		
	Toplam	1745,188	3301			

* Ortalamaların farkları 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 6'ya göre tüm alt boyutlar (faktör 1, faktör 2, faktör 3) açısından öğrenim görülen üniversitelere göre $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için her bir boyut için ayrı ayrı post hoc testleri yapılmıştır. Test sonuçları aşağıda tablolar halinde (Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9) verilmiştir.

Tablo 7.

Faktör 1'e Göre Öğrenim Görülen Üniversitelere İlişkin Post Hoc Testi** Sonuçları

LSD

(I) Üniversite	(J) Üniversite	Ortalamaların Farkı (I-J)	Sig.
Niğde	Adnan Menderes	,16645(*)	,005*
	Marmara	,11103(*)	,032*
Gazi	Adıyaman	,13212(*)	,016*
	Giresun	,10633(*)	,025*
	Adnan Menderes	,19676(*)	,000*
	Marmara	,14134(*)	,001*
	Erciyes	,08209(*)	,043*
	Ahi Evran	,10099(*)	,032*
Mehmet Akif Ersoy	Adnan Menderes	,15414(*)	,008*
	Marmara	,09872(*)	,047*
Adnan Menderes	Afyon Kocatepe	-,16619(*)	,005*
	Zonguldak Karaelmas	-,13417(*)	,043*
	Selçuk	-,14302(*)	,009*
	Erciyes	-,11466(*)	,045*
Marmara	Afyon Kocatepe	-,11077(*)	,028*

* Ortalamaların farkları 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** Varyansların homojenliği testi (Levene's Test) yapılmıştır

Tablo 7 incelendiğinde, faktör 1 açısından öğretmen adaylarının öğrenimlerini sürdürdükleri Niğde, Gazi, Adnan Menderes, Mehmet Akif Ersoy ve Marmara üniversiteleri ile tabloda verilen diğer üniversitelerde öğrenim gören öğretmen adayları arasında $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmiştir.

Tablo 8.

Faktör 2'ye Göre Öğrenim Görülen Üniversitelere İlişkin Post Hoc Testi** Sonuçları

Games-Howell

(I) Üniversite	(J) Üniversite	Ortalamaların Farkı (I-J)	Sig.
Zonguldak Karaelmas	Gazi	,12128(*)	,019*
	Marmara	,14953(*)	,041*
	Ahi Evran	,27655(*)	,000*
	Afyon Kocatepe	,15322(*)	,049*
Ahi Evran	Giresun	-,20602(*)	,008*
	Yüzüncü Yıl	-,22964(*)	,007*
	Mehmet Akif Ersoy	-,19253(*)	,014*
	Erciyes	-,19340(*)	,010*
	Selçuk	-,19463(*)	,021*

* Ortalamaların farkları 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** Varyansların homojenliği testi (Levene's Test) yapılmıştır.

Tablo 8 incelendiğinde, faktör 2 açısından sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri Zonguldak Karaelmas ve Ahi Evran üniversiteleri ile tabloda verilen diğer üniversitelerde öğrenimlerine devam eden öğretmen adayları arasında $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 9.

Faktör 3'e Göre Öğrenim Görülen Üniversitelere İlişkin Post Hoc Testi** Sonuçları

Games-Howell

(I) Üniversite	(J) Üniversite	Ortalamaların Farkı (I-J)	Sig.
Niğde	Adıyaman	,27803(*)	,041*
	Adnan Menderes	,24642(*)	,049*
	Marmara	,27998(*)	,002*
Mehmet Akif Ersoy	Adnan Menderes	,25091(*)	,032*
	Marmara	,28447(*)	,001*
Marmara	Selçuk	-,22852(*)	,016*
Afyon Kocatepe	Gazi	,28773(*)	,000*
	Adıyaman	,47846(*)	,000*
	Giresun	,35654(*)	,000*
	Kafkas	,33838(*)	,010*
	Adnan Menderes	,44685(*)	,000*
	Marmara	,48041(*)	,000*
	Erciyes	,36777(*)	,000*
	Zonguldak Karaelmas	,25205(*)	,014*
	Selçuk	,25189(*)	,001*
	Ahi Evran	,26308(*)	,010*

* Ortalamaların farkları 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** Varyansların homojenliği testi (Levene's Test) yapılmıştır.

Tablo 9 incelendiğinde, faktör 3 açısından sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğrenimlerine devam ettikleri Niğde, Mehmet Akif Ersoy, Marmara ve Afyon Kocatepe üniversiteleri ile tabloda verilen diğer üniversitelerde öğrenim gören öğretmen adayları arasında $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak Tablo 7, 8 ve 9'a bakıldığı zaman öğretmen adaylarının Demokratik Değerler Ölçeği'nde var olan alt boyutlar itibarıyla verdikleri cevapların ortalamaları, öğrenim görülen üniversiteye göre değişim göstermektedir.

3.3.2. Boyutlar İtibarıyla Demokratik Değerler Ölçeği'nin Babanın Eğitim Durumuna Göre Değerlendirilmesi

Boyutlar itibarıyla "Demokratik Değerler Ölçeği"nin babanın eğitim durumuna göre değerlendirilmesi amacıyla öncelikle faktör 1, faktör 2, faktör 3 ile babanın eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Anova testi ile sınanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Faktör 1, Faktör 2 ve Faktör 3 Açısından Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Anova Testi (Bağımlı Değişkenler: Faktör 1, Faktör 2, Faktör 3)

	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kareler Toplamı	F	Sig.	
Faktör 1	Gruplar Arası	2,382	5	,476	1,501	,186
	Grup İçi	1034,833	3260	,317		
	Toplam	1037,215	3265			
Faktör 2	Gruplar Arası	3,514	5	,703	2,212	,050
	Grup İçi	1035,959	3260	,318		
	Toplam	1039,473	3265			
Faktör 3	Gruplar Arası	4,264	5	,853	1,616	,152
	Grup İçi	1719,716	3260	,528		
	Toplam	1723,980	3265			

Tablo 10 incelendiği zaman “Demokratik Değerler Ölçeği”nin alt boyutlarının hiçbirisinde farklılığın olmadığı, ancak faktör 2’ye ait F değerinin anlamlılık düzeyi 0,05 olduğu gözlenmiştir. Faktör 2 için anlamlılık düzeyinin $p < 0,05$ olmadığı tespit edilmiştir. Ancak yine de faktör 2 için post hoc testi uygulanmıştır. Varyansların homojen dağılıp dağılmadığına bakmak amacıyla varyansların homojenliği testi (Levene’s Test) yapılmış ve varyansların homojen ya da eşit olmadığı görülmüştür. Varyansların homojen olmaması durumunda yapılan Games-Howell, Tamhane, Dunnett T3 ve Dunnett C post hoc testleri ayrı ayrı uygulanmış, ancak farklılığın hangi gruplar arasında olduğu tespit edilememiştir.

Demokratik değerlerin öğretimi, aile içinde başlayan ve formal eğitimle devam eden bir süreci kapsamaktadır. Türk ailelerinin babaerkil bir aile yapısına sahip olmaları, ölçeğe verilen cevaplarda faktör 1 (Dayanışma) ve faktör 3’te (Özgürlük) etkisini göstermektedir. Faktör 2 “Demokratik Değerler Ölçeği”nin “eğitim hakkı” boyutunu oluşturmaktadır. Babanın eğitim durumunun sosyal bilgiler öğretmen adayının bu değerinin seviyesinin ölçeğe verilen cevaplamaların ortalaması dikkate alındığı zaman istatistiksel olarak anlamlı bulunmaması, doğal bir sonuç olarak karşılanabilir. Çünkü “eğitim hakkı” araştırma kapsamında ölçekte yer alan dayanışma ve özgürlük değerlerine göre daha fazla formal eğitim kurumları içerisinde benimsenebilecek bir değer olma özelliği taşımaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Öğretmenlerin sahip oldukları demokratik değerlerin, hem demokratik bir eğitim ortamını sağlayabilmeleri hem de demokratik değerleri öğrencilerine öğretebilmeleri açısından bir ölçüt olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunda öğretmenlerin ve öğrencilerin demokratik değerlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Ancak göz ardı edilemeyecek bir gerçek vardır ki o da öğretmenlerin formal eğitim sürelerinin sona erdiğiidir. Bu durum demokratik değerlerle ilgili çalışmaların geleceğin öğretmen adaylarına yönelik olmasını, yapılan hataların ve eksikliklerin en aza indirilmesi açısından gerekli kılmaktadır.

Bu araştırma alan merkezli olarak sadece sosyal bilgiler öğretmen adayları üzerinden yürütülmüştür. Bu sayede sosyal bilgiler alanında öğretmen olması muhtemel öğretmen adaylarının demokratik değerlerine (dayanışma, eğitim hakkı ve özgürlük boyutlarında) yönelik bir öngöründe bulunulmasının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Yapılacak diğer çalışmalarda “özgürlük, eşitlik ve adalet” boyutlarını içeren, Shectman (2002) ve Kesici (2006) tarafından oluşturulan farklı ölçekler de kullanılabilir. Bu sayede sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerleri daha geniş bir kapsamda incelenebilir.

Kaynakça

- Bagozzi, R. P. (1981). Evaluating Structural Equation Models With Unobservable Variables and Measurement Error, A comment. *Journal of Marketing Research*, 18(3), 375-381.
- Benninga, J. S.; Guskey T. R. & Thornburg, K. R. (1981). The Relationship Between Teacher Attitudes and Student Perceptions of Classroom Climate. *The Elementary School Journal*, 82(1), 66-75.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Fornell, C. & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models With Unobservable Variables and Measurement Error. *JMR, Journal of Marketing Research (pre-1986)*; Feb 1981; 39-50.
- Genç, S. Z. (2008). An Evaluation of Teachers’ Views of Primary School Principals’ Practice of Democratic Values. *Social Behavior and Personality*, 36(4), 483-492.

- Guerney, B. G. & Meriam, M. L. (1972). Toward a Democratic Elementary-School Classroom. *The Elementary School Journal*, 72(7), 372-383.
- Gutmann, A. (1987). *Democratic Education*. Princeton: Princeton University Press.
- Hair, J. F. Jr.; Andreson, R.E. ; Tahtam, R.L. & Black, W. C. (1998). *Multivariate Data Analysis* (5th Ed.). New Jersey: Prentice-Hall International Inc.
- Halstead, J. M. & Taylor, J. M. (2000). "Learning and Teaching about Values: A Review of Recent Research". *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Harber, C. (1994). "International Political Development and Democratic Teacher Education". *Educational Review*, 46(2), 159-166.
- Henry, C. P. (1991). Educating for Human Rights. *Human Rights Quarterly*, 13(3), 420-423.
- Hoyle, R. H. (1995). *Structural Equation Modeling: Concepts, Issues and Applications*. London: Sage Publication Inc.
- Jeong, J. (2004). "Analysis Of The Factors And The Roles Of Hrd in Organizational Learning Styles as Identified by Key Informants at Selected Corporations in The Republic Of Korea." Unpublished Doctoral Thesis, Texas A&M University. USA.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik Laik Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kemp, C. G. (1960). The Democratic Classroom. *The Elementary School Journal*, 61(2), 68-71.
- Kesici, Ş. (2006). Demokratik Olmayan Öğretmen İnanç Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması: Cinsiyete Göre Demokratik Olmayan Öğretmen İnançlarının Karşılaştırılması. *Eğitim Araştırmaları*, 24, 143-152.
- Kesici, Ş. (2008). Teachers' Opinions about Building a Democratic Classroom, *Journal of Instructional Psychology*, 35(2), 192-203.
- Kıncal, R. Y. & Işık, H. (2003). Demokratik Eğitim ve Demokratik Değerler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(11), 54-58.
- Leahey, C. R. (2005). Delimiting Democratic Debate: The Fordham Institute's Attack on Democratic Values. *The Social Studies*, 96(5), 206-213.
- MacCallum, R. C. ; Keith F. W. ; Shaobo Z. & Sehee H. (1999). Sample Size in Factor Analysis. *Psychological Methods*, 4(1), 84-99.
- Mattern, M. (1997). Teaching Democratic Theory Democratically. *PS: Political Science and Politics*, 30(3), 510-515.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. (Taslak Basım), Ankara: MEB Yayınları.
- Meyer, J. (1990). Democratic Values and Their Development. *Social Studies*, 81(5), 197-201.
- NCSS. (2001). Creating Effective Students, retrieved on 18 March 2009, at URL: <http://www.socialstudies.org/positions/effectivecitizens>.
- Pope, J. & Wilder, J. (2005). Now that I'm out in the Field: Student Teaching and Valuing Diversity. *Journal of Instructional Psychology*, 32 (4), 322-328.
- Raywid, M. A. (1987). The Democratic Classroom: Mistake or Misnomer. *Theory into Practice*, 26(1), 480-489.
- Saraçoğlu, A. S. ; Evin İ. & Varol, S. R. (2004). A Comparative Research on the Democratic Attitudes of the Teachers and the Prospective Teachers. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 4(2), 356-363.
- Sarı, M.; Sezen, S. & Ötünç, M. S. (2008). An Investigation of Devotion to Democratic Values and Conflict Resolution Abilities: A Case of Elementary School Students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 8(1), 183-192.

- Sartori, G. (Tarihsiz). *Demokrasi Kuramı*. (Çev: Deniz Baykal), Siyasi İlimler Türk Derneği, Yayın No: 23, Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.
- Schermelleh-Engel, K. & Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2). 23-74.
- Schumacker, R. E. (2004). *Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Selvi, K. (2006). Developing A Teacher Trainees' Democratic Values Scale: Validity And Reliability Analyses. *Social Behavior and Personality*, 34(9), 1171-1178.
- Shechtman, Z. (2002). "Validation of the Democratic Teacher Belief Scale (DTBS)". *Assessment in Education*. 9(3), 363-377.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.
- Tezbaşaran, A. A. (1997). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu (İkinci Baskı)*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Yeşil, R. (2009). Sosyal Bilgiler Aday Öğretmenlerinin Sınıf İçi Öğretim Yeterlikleri (Kırşehir Örneği) *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Bahar 2009, 7(2), 327-352.
- Yıldırım, A., Akbaşlı, S. & Şahin, M. (2010). Determining the Levels of Democratic Belief of Primary School and Pre-Service Teachers. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5 (1), 40-48.